

6. Івлєєва Л. І. Деконцентрація і децентралізація публічної влади: розуміння категорії [Електронний ресурс] / Л. І. Івлєєва. – Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/8435/2/Ievleva.pdf>

** Калінкін Андрій Сергійович – аспірант кафедри теорії та історії держави і права Міжрегіональної академії управління персоналом.*

УДК 342.5

Олег Курчин *

ТЕХНІЧНІ НОРМИ ТА ЇХ РОЛЬ У МІСТОБУДІВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ОНТОЛОГІЧНИЙ І АКсіОЛОГІЧНИЙ ПІДХОДИ

У статті досліджуються онтологічні та аксіологічні аспекти технічних норм в контексті їх ролі в містобудівній діяльності.

Ключові слова: технічні норми, техніко-юридичні норми, техніко-юридичні акти, технічний припис, містобудівна діяльність.

Курчин О. Г. Технические нормы и их роль в градостроительной деятельности: онтологический и аксиологический подходы.

В статье исследуются онтологические и аксиологические аспекты технических норм в контексте их роли в градостроительной деятельности.

Ключевые слова: технические нормы, технико-юридические нормы, технико-юридические акты, техническое предписание, градостроительная деятельность.

Kurchyn O. G. Technical standards and their role in urban planning activity: ontological and axiological approaches.

The article investigates the ontological and axiological aspects of technical standards in the context of their role in urban planning activity.

Keywords: technical standards, technical and legal norms, technical and legal documents, technical regulations, urban planning activity.

У рамках муніципальної діяльності містобудівна діяльність, об'єктами якої на місцевому рівні є комплекси об'єктів будівництва, об'єднаних спільною планувальною структурою, об'ємно-просторовим рішенням, інженерно-транспортною інфраструктурою в межах населеного пункту, його функціональної зони (сільської, промислової, центру, курортної, рекреаційної і т. п.), планувального, житлового району, мікрорайону (кварталу), приміської зони (ст. 4 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 р. [1]) – представляється визначальною щодо формування просторового середовища проживання людини та його обслуговуючої інфраструктури.

Виходячи з цього, містобудівна діяльність є соціальною поліоб'єктною і різномірною, телеологічно, нормативно та процесуально обґрунтованою технологічною, у т. ч. і технічною діяльністю уповноважених суб'єктів, серед яких важливе місце займають органи місцевого самоврядування, по плануванню і забудові територій. Цей висновок підтверджується і тим, що відповідно до ст. 2 профільного Закону України, планування і забудова територій – це діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб, яка передбачає: 1) прогнозування розвитку територій; 2) забезпечення раціонального розселення і визначення напрямів сталого розвитку територій; 3) обґрунтування розподілу земель за цільовим призначенням; 4) взаємоузгодження державних, громадських та приватних інтересів під час планування і забудови територій; 5) визначення і раціональне взаємне розташування зон житлової та громадської забудови, виробничих, рекреаційних, природоохоронних, оздоровчих, історико-культурних та інших зон і об'єктів; 6) встановлення режиму забудови територій, на яких передбачено проведення містобудівної діяльності;

7) розробку містобудівної та проектної документації, будівництво об'єктів; 8) реконструкцію існуючої забудови та територій; 9) збереження, створення та відновлення рекреаційних, природоохоронних, оздоровчих територій та об'єктів, ландшафтів, лісів, парків, скверів, окремих зелених насаджень; 10) створення та розвиток інженерно-транспортної інфраструктури; 11) проведення моніторингу забудови; 12) ведення містобудівного кадастру; 13) здійснення контролю у сфері містобудування.

При цьому закріплюється нормативна основа державного регулювання планування територій. Її інструментом є містобудівна документація, яка поділяється на документацію державного, регіонального та місцевого рівнів. Така документація розробляється на паперових і електронних носіях на оновленій картографічній основі в цифровій формі як набори профільних геопросторових даних у державній геодезичній системі координат УСК-2000 і єдиній системі класифікації та кодування об'єктів будівництва для формування баз даних містобудівного кадастру.

Системний аналіз наведених законодавчих положень свідчить про те, що правове регулювання містобудівної діяльності в теоретичному аспекті стикається з однією з актуальних проблем сучасного правознавства – співвідношенням правових та технічних норм і визначенням природи останніх.

Проблематика дослідження техніко-юридичних норм демонструється працями як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Розглядом проблеми співвідношення технічних і юридичних норм, поняттям та тлумаченням техніко-юридичних норм займалися: С. С. Алексєєв, О. Б. Венгеров, А. І. Денисов, В. В. Лазарєв, М. І. Матузов, А. Михальська, П. Т. Полежай, В. Д. Попков, Г. І. Шатков, В. С. Шелестов. У зв'язку з вивченням взаємодії права і науково-технічного прогресу техніко-юридичні норми досліджували І. Ф. Казьмінім, М. І. Лазарєвим, Р. О. Халфіною. Техніко-юридичні норми вивчалися і в рамках дослідження проблеми джерел права, зокрема, такими правознавцями-теоретиками, як Р. М. Романов, І. С. Самощенко, М. О. Тузов, С. М. Юсупов.

Слід вказати, що проблематика виділення технічних норм і їх взаємозв'язку з нормами соціальними перебувала у фокусі уваги ще радянських вчених [2], але знайшла своє закріплення тільки на доктринальному рівні, без виходів на конкретні рішення в практичній площині. Разом з тим, саме їм належить науковий пріоритет у тому, що юридичні норми співвідносилися не тільки з соціальними (етичними, релігійними, політичними нормами, нормами-стандартами мови, моди, звичаями, традиціями), а й з технічними нормами. При порівнянні з технічними нормами радянські вчені основним критерієм розмежування традиційно називали предмет регулювання. Вони ж і вважали, що технічні норми регулюють виключно відносини між людиною і предметами (явищами) зовнішнього світу, в той час як юридичні норми є регуляторами суспільних відносин, в яких одному соціальному суб'єкту протистоїть один або декілька інших соціальних суб'єктів. У зв'язку з цим в правознавстві надовго і міцно закріпилася думка, згідно з якою технічні норми не є соціальними, а, отже, не можуть бути правовими [2].

Однак з бурхливим розвитком науки і техніки, впровадженням у виробництво досягнень науково-технічної революції, в нормативно-правових актах об'єктивно з'явилися приписи, що мають технічний характер, що поставило перед правознавцями проблему вивчення природи норм, виражених такими приписами. При її вирішенні була висловлена доктринальна позиція про можливість існування юридичних норм з технічним змістом. Більш того, в юридичній науці такі норми отримали назву «техніко-юридичні» (О. Ф. Черданцев), а в окремих джерелах – «юридико-технічні» (О. Б. Венгеров). Звідси, з одного боку, раніше панували погляди на несоціальний характер технічних норм, які останнім часом все менше знаходять своїх апологетів, а з іншого – така позиція все ж існує і це, на думку О. В. Пчюлкіна, свідчить про недостатню переконливість аргументів, що приводяться на користь зворотного [3]. Крім того, не спостерігається єдності навіть у лавах апологетів однозначного віднесення технічних норм до розряду соціальних – частина з них стверджує, що технічні норми можуть мати соціальний характер [4], інші – що завжди його мають [5].

У зв'язку з цим об'єктивується дослідження регулятивної ролі технічних норм та їх значення у повсякденному житті людини, в тому числі і в сфері містобудівної діяльності. Ці завдання знаходять особливу гостроту і актуалізуються у зв'язку з недостатньою розробленістю даної проблематики – фактично єдиним монографічним дослідженням техніко-юридичних норм є робота О. Ф. Черданцева, написана ним на початку 60-х років минулого століття [6]. У 1979 р. дослідником А. С. Сиротіним була захищена кандидатська дисертація з теорії права на тему «Право і технічні норми у розвитку соціалістичному суспільстві» [7]. У 1984 р. М. О. Тузовим була захищена дисертація з державного права і управління на тему «Техніко-юридичні акти в системі державного управління» [8]. У 2004 році О. В. Пчюлкіним була захищена кандидатська дисертація з теорії права на тему «Техніко-юридичні норми в сучасній Росії: проблеми теорії і практики» [9].

Тому метою даної статті є дослідження онтологічних і аксіологічних аспектів ролі і значення технічних норм в регулюванні містобудівної діяльності.

Значне поширення в сучасному праві України нормативно-правових актів, що містять приписи технічного характеру, ставить досліджувану проблематику в розряд соціально актуальних і практично значущих. Звідси об'єктивується необхідність з'ясування механізму соціалізації технічних приписів, доцільність їх існування саме в правовій формі.

Уже зазначалося, що феномен «техніко-юридична норма» досі залишається недостатньо дослідженим. Разом з тим, більш пильне і глибоке дослідження техніко-юридичних норм, що грають певну роль у правовому регулюванні суспільних відносин, сприяє не тільки поглибленню знань про сутність техніко-юридичних, а й взагалі норм права як таких. Воно має значення: а) для розробки загальнотеоретичних положень (вчення про співвідношення, взаємодію та взаємозв'язок різних соціальних норм, вчення про структуру правових норм та форму їх вираження, вчення про джерела права); б) може служити подальшому розвитку галузевих наук; в) для дослідження специфіки цих норм і має певне практичне значення, бо дає практичним працівникам більш глибокі знання про сутність і роль техніко-юридичних норм, сприяє правильному їх застосуванню до конкретних життєвих обставин і здійсненню контролю за їх виконанням; г) багато техніко-юридичних норм сприяють підвищенню рівня стандартизації суспільних відносин у значущих сферах соціального життя, що підвищує їх важливість власне у правовому регулюванні; г) в умовах міжнародної міждержавної інтеграції такі норми стають міжнародними техніко-правовими стандартами, що створює загальне правове та процесуальне поле їх застосування та використання.

Звідси зростає роль і значимість технічних норм у правовому регулюванні різного рівня (локального, регіонального, національного, міжнародного, універсального), а також актуалізується доктринально-науковий інтерес до визначення їх правової природи.

Визначаючи технічні норми, професор О. В. Малько вважає, що це «правила найбільш раціонального поведіння людей із знаряддями праці і предметами природи» [10]. Такий підхід зумовлює можливість появи певних висновків щодо технічних норм: а) вони регулюють відносини між людьми і зовнішнім світом – природою, технікою (онтологічний фактор – Авт.); б) вони демонструють відносини «людина – машина», «людина і виробництво» (суб'єктний фактор – Авт.); в) це правила найбільш раціонального поведіння людей із знаряддями праці і предметами природи (інтелектуальний фактор – Авт.); г) вони не мають соціального змісту, але при цьому об'єктивуються їх важливим соціальним призначенням – їх дотримання є важливим, бо інакше неминучі аварії, техногенні катастрофи, подібні чорнобильській (екзистенційно-телеологічний фактор – Авт.).

Співвідношення технічних норм і соціальних норм має важливе принципове значення, яке зумовлене кількома чинниками конвергенційної властивості:

А) причиною появи технічних норм – вони з'являються в умовах науково-технічного прогресу – соціального, науково-технічного явища, відмінного від науково-технічної революції, який О. Б. Венгерів визначив в якості «процесу, яким сучасна соціалістична держава керує за допомогою законодавчих заходів, точно так само, як вона управляє господарським, соціально-культурним будівництвом, іншими сферами життя суспільства, хоча в цій області є і певна специфіка» [11];

Б) місцем їх виникнення – вони виникають в людському соціумі і в його межах діють, але не регулюють суспільні відносини, а відносини специфічного характеру, що виникають у процесі виробництва. Так А. С. Сиротін пояснює соціальну природу техніко-юридичних норм впливом на них права [12];

В) суб'єктом їх виникнення – технічні норми створюються людьми і їх не можна ототожнювати із законами природи як об'єктивно існуючими, стійкими, повторюваними зв'язками між явищами. Звідси, технічні норми залежать від волі людини, а закони природи не залежать;

Г) телеологією їх виникнення – вони грають свою особливу роль у виробничих процесах, реалізація яких безпосередньо впливає на економічний рівень існування соціуму і держави і, як наслідок, на соціальне благополуччя людей;

Г) об'єктивацію і розвиток феномену технічних норм детерміновано потужними процесами конвергенції та консолідації науки, техніки і виробництва, такими, що виникають і реалізуються в соціумі – в єдину систему, єдиний соціальний комплекс, який розвивається за своїми внутрішніми законами, що, безсумнівно, повинно стати самостійним предметом дослідження суспільних наук, у тому числі враховуючи високий рівень нормативізації та управлінського «наповнення», предметом дослідження юридичної науки. Хоча деякі вчені стверджують, що правознавці як гуманітарії не займаються технічними нормами – це не їхнє завдання. Вони стикаються з ними лише остільки, оскільки це необхідно у своїй галузі знань. Але їм важливо чітко відмежовувати технічні норми від соціальних, встановити тут об'єктивні критерії, відмінні риси, особливості [10];

Д) технічні норми є основою для виникнення промислового виробництва, виступаючого потужним економічним фундаментом людського соціуму. Ще в «Економічних рукописах» К. Маркс розглядав спільне застосування науки і машин у виробництві як потужний фактор розвитку продуктивних сил, які у своїй системній впорядкованості представляють певний технологічний спосіб виробництва або матеріальну форму виробництва [13]. Саме така форма виробництва в кожен історично конкретну епоху служить базисом розвитку суспільних відносин. Матеріально-речова форма виробництва є також громадською формою виробництва, оскільки вона виражає суспільний характер праці;

Е) відмітною особливістю технічних відносин є те, що на іншому їхньому боці – неживі предмети, тому вони носять не суто соціальний, а, так би мовити, «полусоціальний» характер. І це теж фактор, який зближує їх з соціальними нормами. Технічні норми визначають науково обґрунтовані методи, прийоми, способи поводження з природними і штучними об'єктами, технологічними операціями і процесами;

Є) Соціальні та технічні норми відрізняються одна від одної за багатьма підставами: за предметами регулювання, по їх змісту, конструкції (архітектоніці), способам фіксації, ступеню спільності, формальної визначеності та деяким іншим параметрам. Спільним у технічних і соціальних норм є те, що вони мають справу з людською діяльністю, а відмінності – в об'єктах і методах регулювання;

Ж) Технічні норми певним чином інтегруються в правову систему держави – серед них є такі, які отримують закріплення в правових актах і таким чином набувають юридичної сили. Їх можна назвати техніко-правовими. Це в основному норми, що діють у матеріально-виробничій та управлінській сфері (правила протипожежної безпеки, експлуатації всіх видів транспорту, атомних станцій, будівельних робіт, енергопостачання, збереження і переміщення вибухових і токсичних речовин, поводження зі зброєю, особливо ядерною, різного роду держстандарту і т. п.). Деякі з них забезпечені санкціями, тому не випадково їх іноді іменують підвидом соціальних норм;

З) Виходячи з цього спостерігається суттєве поглиблення телеологічною домінанті технічних норм – враховуючи їх загальнообов'язковий характер і силу примусу, що забезпечує їх виконання, вони здійснюють свою регламентну функцію в сукупності з іншими правовими нормами і в цьому сенсі відіграють додаткову (акцесорну) роль. На думку радянського дослідника О. Ф. Черданцева, найтісніше вони пов'язані з бланкетними нормами [14];

І) Слід враховувати, що інші технічні норми, зокрема, такі, що діють в побутовій сфері, не підтримуються правом і, отже, їх порушення не веде до будь-якої юридичної відповідальності (наприклад, правила поводження з різними домашніми приладами – телевізорами, холодильниками, магнітофонами, стереосистемами і т. д., правила прийому ліків);

ї) У процесі дослідження правової природи технічних норм у правовій доктрині спостерігалися різні девіації і дихотомії – починаючи від абсолютизації незалежності технічних норм від норм соціальних, виявлення суто класової природи технічних норм, і закінчуючи визнанням їх соціальної природи і фактично юридичної значимості – що робить цю проблематику надзвичайно актуальною і в даний час в умовах глобалізації наукової думки і створення єдиного всесвітнього наукового поля.

Узагальнюючи зазначені підходи, О. Ф. Черданцев вважає, що технічні норми є сукупністю правил поведінки, «які визначають міру поведінки людей по відношенню до природи, знарядь і засобів виробництва та інших предметів зовнішнього світу, регламентують виробничі процеси, встановлюють прийоми і методи технічних дій, вимоги до конструкцій знарядь виробництва, якісні показники виробленої продукції, сировини, матеріалів і т. д.» [14]. Такий підхід відрізняється не тільки широтою охоплення, а й просторовою суб'єктно-об'єктною характеристикою, що має виходи на парадигмальні дії людей у сфері нормативізації та стандартизації комунікацій з технікою та вимог до таких комунікацій. Фактично, тут мова йде про формування масиву правових норм із технічним змістом. Недарма один з найвизначніших радянських теоретиків права С. С. Алексєєв підкреслює важливе теоретичне значення сформульованого в процесі обговорення висновку про технічні норми як про правові [15].

У цьому зв'язку методологічно важливою і праксеологічно обґрунтованою видається доктринальна позиція О. В. Пчюлкина про те, що техніко-юридичні норми з'являються тоді, коли технічна діяльність і її результати перестають бути виключно інтересом приватних осіб [16].

Важливе значення для розуміння онтології техніко-юридичних норм має доктринальна позиція О. Ф. Черданцева, який виділяє основні ознаки, що роблять їх схожими з правовими нормами: а) вони виходять від держави (етатистський фактор – Авт.); б) у них виражається державна воля (імперативний фактор – Авт.); в) їх дотримання забезпечується можливістю застосування державного примусу (деліктно-превенційний фактор – Авт.); г) вони об'єктивуються в спеціальних нормативних актах, що видаються компетентними державними чи суспільними (з санкції держави) органами, тобто мають і свою форму вираження (формалізований фактор – Авт.); д) вони регулюють суспільні відносини (регулятивний фактор – Авт.) [17].

Але слід мати на увазі, що техніко-юридичні норми володіють і своєю специфікою: зміст їх диспозиції відбивається в нормативному акті за допомогою технічного припису; на відміну від правових приписів, виражених в реченні, такі приписи можуть бути виражені математичними знаками, формулами, таблицями, графічними зображеннями [16]; нормативні акти, що містять техніко-юридичні норми, є техніко-юридичними актами.

Визначаючи зміст техніко-юридичного акта, М. О. Тузов вважає, що він представляє собою сукупність викладених у ньому правових та технічних приписів і норм. Але, при цьому, зміст не може бути простою сукупністю елементів або сторін, що складають річ, він є процесом, в якому всі ці елементи, сторони перебувають у постійній взаємодії, русі, переходять один в одного, з одного стану в інший, і проявляють то одну, то іншу свої властивості. Ось чому в змісті техніко-юридичних актів слід виділити також і ті властивості і відносини, які проявляються в результаті взаємодії правових і технічних приписів між собою, а також у процесі їх впливу на свої адресати (об'єкти) [18]. Слід зазначити, що така позиція відбиває, по-перше, нестійкий стан змісту техніко-юридичного акта; по-друге, його достатньо широку верифікацію та варіабельність; по-третє, його складну та в деякому аспекті антагоністичну структуру (стикаються правові та технічні норми – Авт.); по-четверте, його комплексний характер; по-п'яте, інтегративну властивість змісту такого акта; по-шосте, важливою властивістю змісту техніко-юридичного акта є те, що в його основі лежить технічний припис.

Поняття технічного припису є досить суперечливим, особливо в юриспруденції, яка базується суто на правових нормах. Тому розуміння цієї термінологічної зв'язки є синтетичним і складається з двох понять, опорним з яких є термін «припис». Слід зазначити, що визначення поняття «припис» було сформульовано А. В. Міцкевичем, який вважав, що: «Правовий (нормативний) припис – це сам текст статей, пунктів або інших граматично і логічно завершених частин нормативних актів» [19], тобто приписом є сам текст статей, пунктів, але не самі ці статті, пункти в цілому – саме внутрішній вираз-зміст нормативного акта, а не його зовнішня, формально-структурна «оболонка».

При цьому треба мати на увазі, що поняття «припис» не співпадає з поняттям правової норми. Між ними є співвідношення, яке виражається в тому, що правовий припис – це змістовна частина правової норми, її будівельний елемент, що є відносно самостійним утворенням. Таким чином, можна констатувати, що припис – це відносно самостійне логічно і граматично завершене положення, що має певне призначення (характер) [20]. Разом з тим треба зауважити, що в теоретичних дослідженнях досі поняття «припис» є різноплановим та вживається в різних значеннях.

Визначення поняття «припис» дає можливість перейти до визначення і поняття «технічний припис». Останнє пов'язано з поняттям «техніка». Взагалі «техніка» – це сукупність засобів, прийомів, навичок діяльності людей, яка розуміється в широкому сенсі. У філософській літературі цьому поняттю дана наступна функціонально-телеологічна характеристика: «Під технікою ми розуміємо штучно створені засоби діяльності людей. Люди створюють і застосовують техніку з метою отримання, передачі і перетворення енергії, впливу на предмети праці, при створенні матеріальних і культурних благ, збору, зберігання, переробки і передачі інформації, дослідження законів і явищ природи і суспільства, пересування, управління товариством, побуту, ведення війни» [21]. А в «штучно створені засоби діяльності» людей можна включати як засоби виробництва, так і вироблені способи, прийоми дій, з яких складається діяльність людей. Інакше кажучи, в поняття «техніка» включаються різні елементи: машини, механізми, знаряддя праці, прийоми, способи дії, відносини людей до матеріального світу, що їх оточує, і об'єкти останнього. І саме в цьому значенні ми використовуємо поняття «техніка» при дослідженні змісту та природи техніко-юридичних актів.

Таким чином, можна стверджувати, що техніко-юридичні акти можуть прийматися з широкого кола питань, що торкаються будь-якої форми людської діяльності, але мають істотний інтерес для держави, виходячи з особливої соціальної значущості такої діяльності.

Виходячи з того, що в містобудівній діяльності об'єктами містобудування на державному, регіональному та місцевому рівнях (ст. 4 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 р.) виступає системний комплекс заходів з суто технічного облаштування території (її планування, система розселення і комплексного розміщення основних об'єктів промисловості, транспорту, інженерної та соціальної інфраструктури, функціональне зонування території України тощо), регулювання такої діяльності можливе на різних рівнях правотворчості тільки із застосуванням техніко-юридичних актів, які виступають основними профільними актами в цій сфері. Звідси зростають вимоги до якості таких актів в контексті ефективності їх нормативно-правового регулювання та належного формулювання і повноти відповідних повноважень суб'єктів містобудівної діяльності.

Резюмуючи викладене, можна дійти наступних висновків:

- правове регулювання містобудівної діяльності в теоретичному аспекті стикається з однією з актуальних проблем сучасного правознавства – співвідношенням правових та технічних норм і визначенням природи останніх;

- основними ознаками техніко-юридичних норм, що роблять їх схожими з правовими нормами, є такі: а) вони виходять від держави (етатистський фактор – Авт.); б) у них виражається державна воля (імперативний фактор – Авт.); в) їх дотримання забезпечується можливістю застосування державного примусу (деліктно-превенційний фактор – Авт.); г) вони об'єктивуються в спеціальних нормативних актах, що видаються компетентними

державними чи суспільними (із санкції держави) органами, тобто мають і свою форму вираження (формалізований фактор – Авт.); д) вони регулюють суспільні відносини (регулятивний фактор – Авт.);

- техніко-юридичні норми володіють і своєю специфікою: а) зміст їх диспозиції відбивається в нормативному акті за допомогою технічного припису; б) на відміну від правових приписів, виражених в реченні, такі приписи можуть бути виражені математичними знаками, формулами, таблицями, графічними зображеннями; в) нормативні акти, що містять техніко-юридичні норми є техніко-юридичними актами;

- виходячи з особливостей містобудівної діяльності, багато аспектів котрої врегульовуються техніко-юридичними нормами, об'єктивно зростають вимоги до якості техніко-юридичних актів в контексті ефективності їх нормативно-правового регулювання та належного формулювання і повноти (оптимальності) відповідних повноважень суб'єктів містобудівної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17 лютого 2011 р. № 3038-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 34. – Ст. 343.

2. Див., наприклад: Лебедев М. П. Государственные решения в системе управления социалистическим обществом / М. П. Лебедев. – М., 1974. – С. 476–477; Недбайло П. Е. Советские социалистические правовые нормы / П. Е. Недбайло. – Львов, 1959. – С. 41; Шебанов А. Ф. Нормы советского социалистического права / А. Ф. Шебанов. – М., 1956. – С. 7.

3. Пчелкин А. В. Технико-юридические нормы в современной России: проблемы теории и практики: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / А. В. Пчелкин. – Нижн. Новгород, 2004. – С. 5.

4. Див.: Полежай П. Т. О соотношении юридических и технических норм в социалистическом обществе / П. Т. Полежай, В. С. Шелестов // Сов. государство и право. – 1960. – № 10. – С. 13–21.

5. Див.: Шатков Г. И. О соотношении технических и правовых норм / Г. И. Шатков // Вестник ЛГУ. – 1961. – № 17. – С. 140.

6. Черданцев А.Ф. Технико-юридические нормы в праве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Свердловск, 1963. – 23 с.

7. Сиротин А. А. Право и технические нормы в развитом социалистическом обществе: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / А. А. Сиротин. – М., 1979. – 14 с.

8. Тузов Н. А. Технико-юридические нормы в системе государственного управления: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Н. А. Тузов. – М., 1984. – 220 с.

9. Пчелкин А. В. Технико-юридические нормы в современной России: проблемы теории и практики: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / А. В. Пчелкин. – Нижн. Новгород, 2004. – 194 с.

10. Матузов Н. И. Теория государства и права: Учебник / Н. И. Матузов, А. В. Малько. – М.: Юристъ, 2004. – С. 66

11. Венгеров А. Б. Теория государства и права: Учеб. для юрид. вузов / А. Б. Венгеров. – М.: Омега-Л., 2004. – С. 44.

12. Сиротин А. А. Право и технические нормы в развитом социалистическом обществе: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / А. А. Сиротин. – М., 1979, С. 7–8.

13. Маркс К. Соч. 2-е изд., Т. 49 / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М.: Политиздат. – С. 90.

14. Черданцев А. Ф. Технико-юридические нормы в советском праве: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук / А. Ф. Черданцев. – Свердловск, 1963. – С. 5.

15. Алексеев С. С. О перерастании советского права в систему норм коммунистического общежития / С. С. Алексеев // Советское государство и право. – 1963. – № 5. – С. 18–25.

16. Пчелкин А. В. Технико-юридические нормы в современной России: проблемы теории и практики: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / А. В. Пчелкин. – Нижн. Новгород, 2004. – С. 7.

17. Черданцев А. Ф. Понятие технико-юридических норм и их роль в формировании общественных отношений / А. Ф. Черданцев // Советское государство и право. – 1964. – № 7. – С. 134.

18. Тузов Н. А. Технико-юридические нормы в системе государственного управления: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Н. А. Тузов. – М., 1984. – С. 27.

19. Мицкевич А. В. Акты высших органов Советского государства / А. В. Мицкевич. – М., 1967. – С. 34.

20. Тузов Н. А. Техничко-юридические норым в системе государственного управления: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Н. А. Тузов. – М., 1984. – С. 27–28.

21. Техника // Новая философская энциклопедия: в 4-х т. – Т. IV. Т-Я. – М.: Мысль, 2010. – С. 61.

** Курчин Олег Геннадійович – кандидат юридичних наук, адвокат юридичної фірми «Курчин і партнери».*

УДК 342.565.2/736..343.1(477)

Марія Маркуш *

ФЕНОМЕН ЗМАГАЛЬНОСТІ ТА КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА МОДЕЛЬ ЗМАГАЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

У статті в контексті сучасної конституційної доктрини досліджено феномен змагальності та її онтологічну суть. Автором запропоновано підходи до визначення змагальної моделі судочинства та вирішення проблем формування конституційно-правової моделі змагальності у кримінальному процесі України.

Ключові слова: конституційна доктрина, феномен змагальності, змагальний кримінальний процес, змагальна конституційно-правова модель кримінального процесу.

Маркуш М. А. Феномен состязательности и построение конституционно-правовой модели состязательности в уголовном процессе Украины.

В статье в контексте современной конституционной доктрины исследованы феномен состязательности и ее онтологическая суть. Автором предложены подходы к определению состязательной модели судопроизводства и решению проблем формирования конституционно-правовой модели состязательности в уголовном процессе Украины.

Ключевые слова: конституционная доктрина, феномен состязательности, состязательный уголовный процесс, состязательная конституционно-правовая модель уголовного процесса.

Markush M. A. Phenomenon of competitiveness and construction the constitutional and legal model of competitiveness in the criminal process of Ukraine.

The article researches the phenomenon of competitiveness and its ontological essence in the context of modern constitutional doctrine. The author suggests approaches to determination of a competitive model of court proceedings and resolution of the problems of formulation of the constitutional and legal model of competitiveness in the criminal process of Ukraine.

Keywords: constitutional doctrine, phenomenon of competitiveness, competitive criminal process, competitive constitutional and legal model of criminal process.

Процес становлення правової держави має бути взаємопов'язаний з формуванням такого методу правового регулювання кожної галузі законодавства, зокрема, кримінально-процесуального, який забезпечував би інтереси особистості й обмежував можливості держави щодо їх утисків. Саме на системні проблеми у сфері кримінальної юстиції України та необхідність дотримання прав людини неодноразово звертав увагу Європейський суд з прав людини [1], акцентуючи увагу на тому, що кримінальне правосуддя повинно забезпечувати неухильне дотримання прав і свобод людини під час розслідування та розгляду кримінальних справ.

У доктрині національного конституційного права практично відсутні ґрунтовні дослідження інституту змагальності. Окремі питання, які опосередковано стосуються цієї теми, відображені в наукових працях з кримінального, цивільного та адміністративного процесу. В умовах правової та адміністративної реформ в Україні, зокрема реформування